

Arkeologisk undersökning

Gravkult i Horshaga

Stensättning med tretton omgivande härdar
Undersökning av RAÄ 24 med anledning av
grustäktsexploatering inom fastigheten Horshaga 1:3

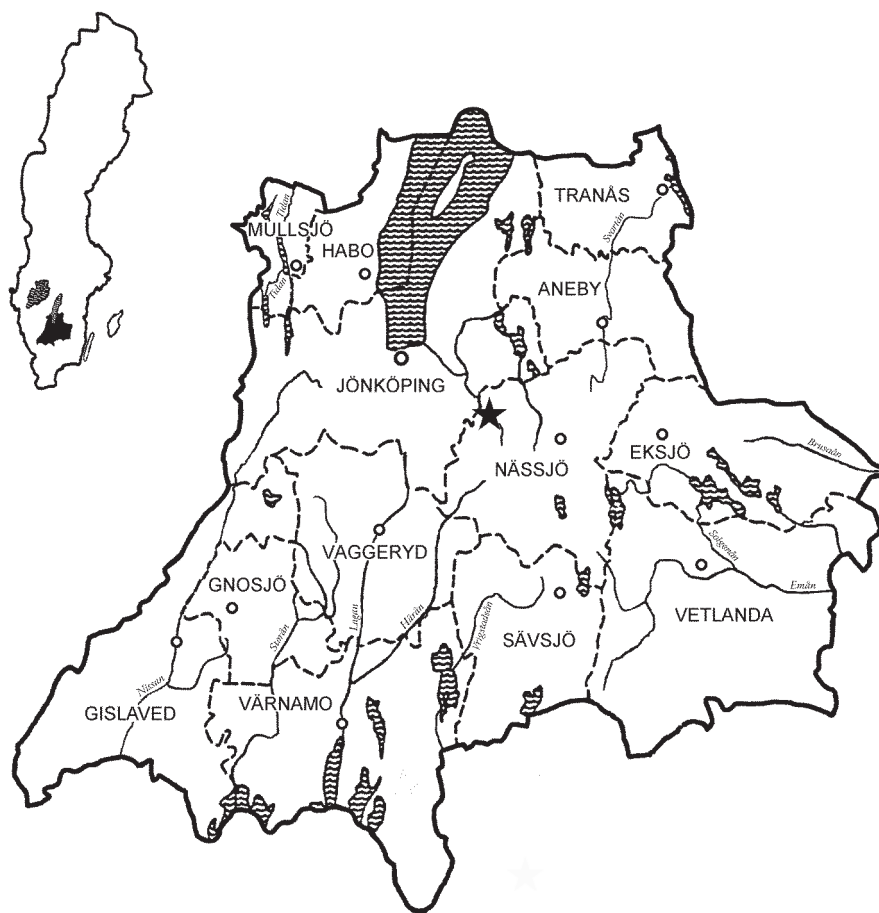
*Forserums socken i Nässjö kommun
Jönköpings län*

Arkeologisk undersökning

Gravkult i Horshaga

Stensättning med tretton omgivande härdar
Undersökning av RAÄ 24 med anledning av grustäktsexploatering inom
fastigheten Horshaga 1:3

*Forserums socken i Nässjö kommun
Jönköpings län*

Rapport, foto och ritningar: Tomas Areslätt

Rapportsammanställning: Rickard Wennerberg

Grafisk design: Anna Stålhammar

Tryckning och distribution: Birgitta Blomkvist och Marita Tidblom

Omslagsfoto: Den framrensade stensättningen, anläggning 1. Foto: Tomas Areslätt (Dia nr 18)

Jönköpings läns museum, Box 2133, 550 02 Jönköping

Tel: 036-30 18 00

E-post: info@jkpglm.se

www.jkpglm.se

Utdrag ur tryckta och ajourhållna ekonomiska kartor är återgivna enligt tillstånd:

Ur karta © Lantmäteriet. Medgivande MS2007/04833.

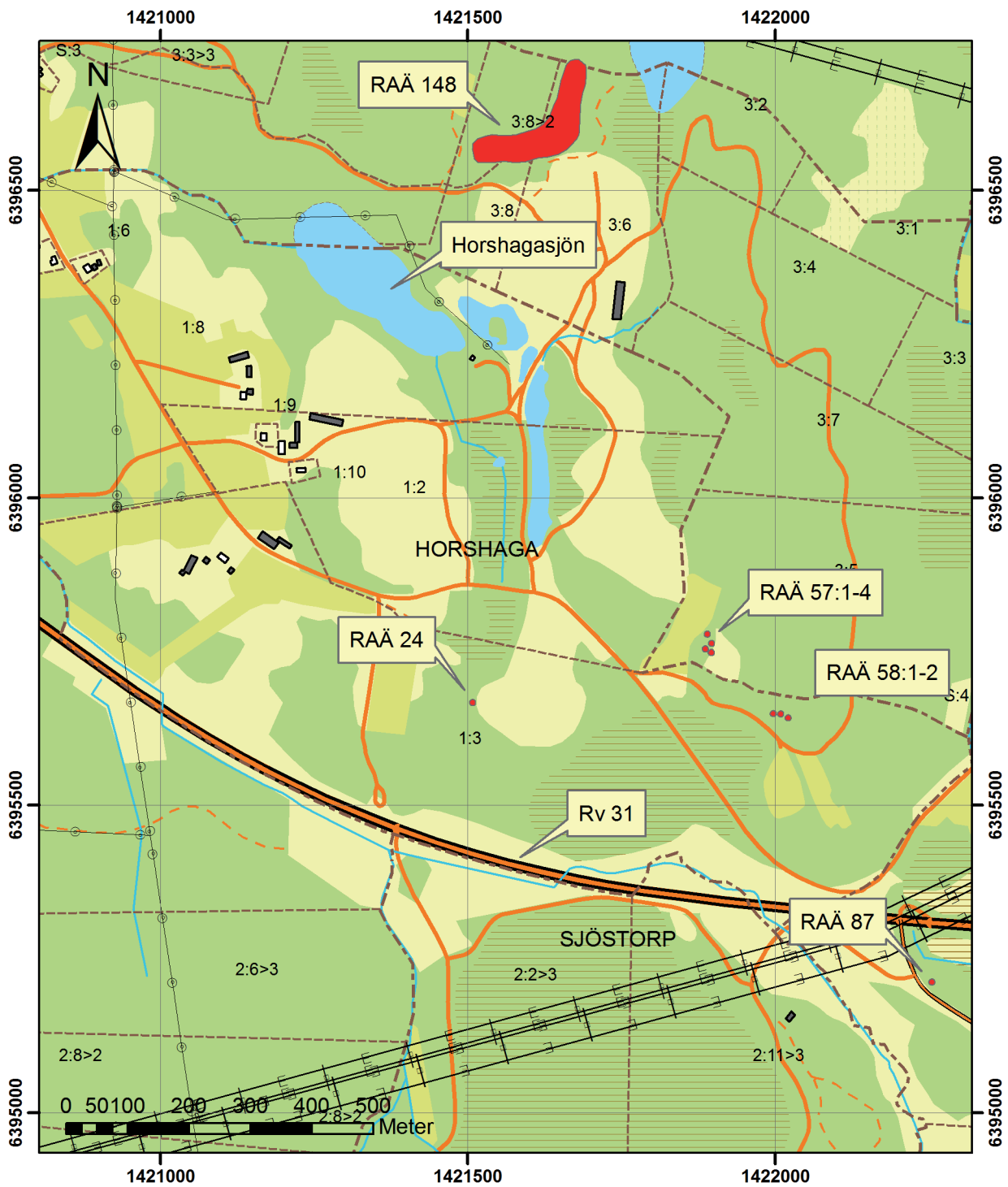
© JÖNKÖPINGS LÄNS MUSEUM 2008

Innehåll

Inledning.....	5
Målsättning och metod.....	5
Topografi.....	6
Fornlämnings- och kulturmiljö.....	6
Andra undersökningar.....	7
Resultat.....	7
Stensättningen.....	7
Plundringsgropen.....	9
Härdarna.....	10
Stratigrafi.....	13
Fynd.....	14
Sammanfattning.....	14
Administrativa uppgifter.....	16
Referenser.....	17
Tryckta källor.....	17
Arkiv.....	17
Figurförteckning.....	18

Bilagor

- Bilaga 1. Anläggningsbeskrivningar
- Bilaga 2. ¹⁴C-analyser
- Bilaga 3. Plan- och profilritningar
- Bilaga 4. Lagerbeskrivningar till profiler

FIGUR 1. Utdrag ur digitala fastighetskartan med RAÄ 24 och omgivande lämningar markerade. Skala 1:10 000.

Inledning

Undersökningen av RAÄ 24, Forserums socken, utfördes av Tomas Areslätt och Jan-Gunnar Lindgren från Jönköpings läns museum under augusti–september 1976. RAÄ 24 utgjordes enligt riksantikvarieämbetets fornminnesregister av en stensättning eller ett röse ca 9 meter i diameter och 0,6 meter högt. Undersökningen utfördes på uppdrag av Statens Vägverk, vägförvaltningen i Jönköpings län.

Undersökningssytan uppgick totalt till ca 625 m², varav en yta om ca 20 x 20 meter undersöktes intensivt, ca 400 m².

Anledningen var att vägverket fått länsstyrelsens tillstånd till fortsatt pågående täktverksamhet inom fastigheten Horshaga 1:3 i Nässjö kommun.

Ansvarig för fältarbete och rapport var Tomas Areslätt. Medverkade vid undersökningen gjorde även mättekniker och grovarbetskraft från Vägverket. För rapportsammanställningen ansvarade Rickard Wennerberg vid Jönköpings läns museum.

Målsättning och metod

RAÄ 24 låg i en miljö som var starkt påverkad av stora grustäcker (SE FIGUR 2). Ingreppen i fornlämningsmiljön var så omfattande att Riksantikvarieämbetet och länsmuseumet ansåg att en stor del av fornlämningens landskapliga sammanhang redan hade förlorats. Till detta kom också att fornlämningen tidigare var skadad genom en stor central plundringssgrop. Riksantikvarieämbetet bedömde därför att fornlämningen ej var av sådan art att den skulle utgöra hinder för fortsatt täktverksamhet. Undersökningens primära syfte var att noggrant dokumentera anläggningens konstruktion, bestämma skadans omfattning, ta prover för dateringar, bestämma stratigrafiska förhållanden samt att finna rester efter en eventuell gravgömma.

Efter en inledande dokumentation avbanades det ca 0,1–0,2 meter djupa vegetationsskiktet med grävmaskin inom en ca 25 x 25 m stor yta runt fornlämningen. Vegetationsskiktet på stensättningen rensades bort manuellt. Ett lokalt koordinatsystem upprättades på undersökningsområdet. Koordinatsystemet inmättes av vägverkets ingenjörer från polygonpunkt nr 93009 (med koordinaterna x 95427,617, y 55546,563 och z 282,65 m.ö.h., Vägverkets stomtåg rv 31 Forserum-Nässjö).

Stensättningen dokumenterades i plan genom tornfotografering. Alla höjdmätningar har utgått från en lokal fixpunkt inom området på 303,56 m.ö.h. som inmättes från polygonpunkt nr 93009. En korsprofil lades ut över stensättningen i norr-söder, respektive öster-väster. Stensättningen utgrävdes sedan skiktvis inom en kvadrant i taget. Varje undersökningsetapp fotodokumenterades. I stensättningens centrum grävdes ett särskilt schakt för att dokumentera den centrala plundringssgropen och övriga stratigrafiska förhållanden

FIGUR 2. Fornlämningsmiljön med befintlig grustäkt (Dia nr 1).

FIGUR 3. Undersökningsområdet före undersökning, stensättningen, anläggning 1, efter avverkning (Dia nr 7).

FIGUR 4. Undersökningsområdet före undersökning, stensättningen, anläggning 1, efter avverkning (Dia nr 13).

under anläggningens centrala del. Därefter undersöktes de tretton härdarna runt stensättningen. De dokumenterades med ritning och fotografering i plan och profil.

Stratigrafiskt säkerställda kolprover togs ur samtliga anläggningar för ^{14}C -analys. Tre prover från anläggning nr 1, nr 6 och nr 11 har analyserats av Naturhistoriska Riksmuseet, laboratoriet för isotopgeologi i Stockholm.

Topografi

RAÄ 24 låg på krönet av en ås i ett kuperat landskap med stora långsträckta och skogsbevuxna grusåsar och med mellanliggande små odlingsmarker, mossar, gölar och vattendrag. Söder och väster om åsen rinner Bokån åt nordost och mynnar i Vättern via Stensjön och Huskvarnaån. Söder och sydost om åsen utbreder sig sankta mossmarker. Norr och nordost om åsen finns flera stora åssträckningar med mellanliggande våtmarker och mindre vattendrag, varav ett rinner norr om åsen mot Horshagasjön. Möjligen har åsen under järnåldern varit omgiven av våtmarker och bildat ett näs i ett bredare vattenlandskap kring Bokån. Fornlämningen låg dold i en tallskog (SE FIGUR 3 OCH 4), men har ursprungligen legat väl exponerad och synlig i ett stort landskapsrum vid ett förhistoriskt kommunikationsstråk.

Norr om åsen finns en landsväg, som går i en mycket gammal sträckning parallell med Bokån. En bevarad äldre vägsträckning visar att vägen sydost om åsen haft en något nordligare sträckning norr om våtmarken. I nära anslutning till vägen finns ett flertal fornlämningar. Området är för övrigt rikt på fornlämningar och då framförallt ensamliggande eller mindre grupper av rösen och stensättningar, som ligger i krönlägen utmed åsarna.

Fornlämnings- och kulturmiljö

En dryg kilometer åt sydöst ligger kommunens största bronsåldersröse, kallat Dejlarör (RAÄ 63), samt Högerörsbacke (RAÄ 65). I samma riktning men närmare och utmed den äldre vägsträckningen ligger RAÄ 56, 57, och 58, vilka alla utgörs av stensättningar. RAÄ 57:3 och 4 är en lintorkningsgrop, respektive en torplämning. I väster och nordväst finns även stora rösen som RAÄ 20 (Kungsgraven), RAÄ 21 (Harabacken), samt en kvadratisk stensättning (RAÄ 31). Ca 850 meter sydöst om RAÄ 24 är RAÄ 87, en fornlämningsliknande lämning (FMIS).

I området finns dessutom fossil åkermark med så kallade hackerör. Området kan möjligen ha inrymt ytterligare ett antal fornlämningar på de åsar som idag försvunnit i samband med omfattande grustäkter. Östra delen av åsen med RAÄ 24 var vid undersökningstillfället bortschaktad i samband med pågående täktverksamhet.

Andra undersökningar

I Forserums socken genomförde Jönköpings läns museum en antikvarisk kontroll 1991, varvid en grophärd påträffades nära RAÄ 66 (Pagoldh 1991). En utredning gjordes vid Forsheda 1992 (JLM dnr 151/92), samt en mindre forskningsundersökning vid Axlarp 1995 (JLM dnr 425/93).

En utredning av äldre odlingslämningar utfördes vid Tryggarp (Gustafsson 1997). Vid en senare utredning, även det vid Tryggarp, framkom inget av arkeologiskt intresse (Engman 2000a).

Också vid Stenseryd och inom stadsäga 187 har utredningar genomförts. Dock framkom inget av antikvariskt intresse (Engman 1998, JLM dnr 81/00).

Inom fastigheterna Horshaga 3:4, 3:6 och 3:8 utförde länsmuseum två utredningar år 2000, varvid fossila odlingslämningar och möjliga boplatslägen konstaterades. Två röjningsrösen snittades med grävmaskin. Analysresultaten från tagna kolprover i rösena visade på ett markutnyttjande under perioden 1290–1620 e Kr (Engman 2000b, 2001).

Vid Runseryd genomfördes en utredning 2005, varvid ett röjningsröseområde påträffades (Röjder 2005). Ytterligare en utredningen gjordes 2006 vid Forserum, varvid flera gravlika rösen kunde konstateras vara röjningsrösen (Ajneborn 2006).

Förutom utredningar har länsmuseum även gjort två kulturhistoriska förstudier i samband med exploateringar kring Forserums samhälle (Jansson 1997, Engman 2000c).

Resultat

Stensättningen

RAÄ 24, Forserums socken, beskrevs 1954 i riksantikvarieämbetets fornminnesregister som en stensättning eller röse, rund, 9 meter i diameter och 0,6 meter hög. Stensättningen var delvis övertorvad och hade en fyllning av 0,1–0,2 meter stora stenar. I mitten fanns en stor rund grop 3,5 meter i diameter och 1 meter djup. Fornlämningen var då bevuxen med två mindre björkar, en sälj och några mindre enar.

Fornlämningen låg på krönet av en grusås i skogsmark som huvudsakligen var bevuxen med tall. Marken närmast fornlämningen var plan och bildade en mindre platå om ca 20 x 20 meter på nivån 303,53–303,81 m.ö.h. Utanför detta område sluttade marken först svagt. Därefter lutade marken allt brantare ned mot slätfoten på ca 280 m.ö.h. De genomgående profilerna visade att fornlämningens högsta del låg 304,66 m.ö.h., samt att marken ca 4 meter runt fornlämningen var påfallande plan, med höjdnivåer på ca 303,53 i norr, 303,67 i öster och söder och 303,80 i väster.

FIGUR 5. Stensättningen anläggning 1 framrensad med frilagt översta skikt (skikt 1) (Dia nr 18).

FIGUR 6. Stensättningen (anläggning 1) framrensad, skikt 3 i kvadrant 1 och 4, skikt 1 i kvadrant 2 och 3 (Dia nr 32).

Marknivån före avbaning lutade mycket svagt åt norr med en största avvikelse om ca 0,3 meter.

Fornlämningen var före undersökning övertorvad ca 1–1,5 meter från kanten och in mot anläggningens mitt. Därefter vidtog en oregelbunden högre stenpackning som sträckte sig in mot en stor plundringssrop i anläggningens mitt. Den västra delen av stenpackningen var jordbunden och hade först en brantare lutning och därefter en mer avplanande profil. Gropen var ca 3 meter i diameter och 0,8 meter djup och var fylld med sten i botten. Anläggningen var bevuxen med sju träd i anslutning till kanten, samt två mindre träd i stenpackningen och ett i mittgropen.

Efter avtorvning och rensning visade det sig att fornlämningen utgjordes av rund, jordfylld stensättning, 9,96 meter i diameter och 0,65 meter hög. Stensättningens konstruktion bestod av en jordfylld stenpackning i två skikt som begränsades av en kantkedja. Stensättningen var anlagd på den äldsta markytan. Denna var relativt plan på en nivå om ca 303,50 m.ö.h. med en svagt förhöjning i väster 303,57. Den äldsta markytan utgjordes av ca 0,1–0,2 meter djup svagt myllhaltigt moig finsand med enstaka inslag av grus och småsten. Detta lager tolkades inte som en avsatt markyta, utan som ett geologiskt bildat lager med inblandning av sot och kolfragment (jmf nedan, avsnitt stratigrafi). Under denna markyta fanns ett moblandat lager med finsand med en klart avgränsad 0,6 x 0,1 meter stor sot- och kolansamling. Ur denna kolansamling togs ett kolprov (F 3) för ^{14}C -analys ca 0,3 meter under stensättningen. Kolprovet analyserades år 1979 av Naturhistoriska riksmuseet med analysnummer St 7003. Kolprovet gav en ålder för kol- och sotkoncentrationen till BP 1600±95, korrigerad ålder BP 1585±95 (se bilaga 2, figur 1). Detta motsvarar ca 240–640 e Kr, kalibrerat 2σ (bilaga 2, figur 2).

Kantkedjan hade en yttre diameter av 9,96 meter och bestod av ca 70 rundade, 0,3–0,5 meter stora, mycket väl lagda stenar. Kantkedjan var bäst bevarad i anläggningens östra del med ett stort antal utvalda, ca 0,4 meter stora och jämna stenar. Kantkedjan var lagd på eller lätt nedgrävd i den äldsta markytan. Kantkedjan följde helt den ursprungliga marktopografin och stenarnas ovansida låg på nivån 303,51–303,81 med lägsta punkten i norr. Några få kantkedjestenar hade rubbats något ur sitt läge av rötter från överväxande träd.

Innanför kantkedjan låg en undre jordfylld stenpackning på nivån 303,30–303,80 med 0,1–0,3, vanligen 0,2 meter stora rundade moränstenar. Fyllningen bestod av en brun, hårt packad, svagt myllhaltig, finsandig mo med enstaka kolfragment. Stenpackningen var ca 0,15–0,2 meter djup vid kantkedjan och ca 0,25–0,35 djup i anläggningens mitt. Den undre stenpackningen varierade lokalt något mer, då den fyllde ut mindre fördjupningar i den äldsta markytan.

Den övre jordfyllda stenpackningen låg inom nivån 303,41–304,08 och bestod av 0,05–0,3, vanligen 0,3 meter stora, rundade stenar. Stenarna var generellt större än i den undre stenpackningen, men lagda så att de mindre stenarna låg ut mot kantkedjan och de allt större stenarna in mot mitten. Fyllningen mellan stenarna bestod av mörkgrå myllhaltig och moig finsand. Mellan de större stenarna satt mindre sten med smala sidan nedåt och den breda sidan uppåt i jordfyllningen. Syftet måste ha varit att bilda ett så tätt och sammanhängande ytskikt av sten som möjligt. Sammantaget präglas anläggningens konstruktion av en teknisk medvetenhet och ett omsorgsfullt och noggrant utförande (SE FIGUR 7, SAMT BILAGA 3, FIGUR 1). Urvalet av kantkedjestenar tyder på att man eftersträvat en enhetlig stenstorlek och med enhetlig form. Stenarna har därefter placerats och infogats med stor omsorg för att på så sätt skapa en jämn och regelbunden kantkedja med jämnstora stenar. Stensättningens välvda profil har åstadkommit genom att allt större stenar placerats i de jordfyllda stenpackningarna in mot anläggningens mitt.

Över dessa jordfyllda stenpackningar fanns runt anläggningens mitt ett skikt med oregelbundet uppkastad sten med varierande stenstorlek och karaktär, bland annat ett flertal skärvade och skörbrända stenar. Detta stenskikt som låg runt mittgropen var ca 2,5 meter brett och 0,1–0,6 meter högt. Det var oregelbundet och med en brantare profil än vad stensättningen hade i övrigt. Detta stenskikt var högst i norr och söder och det saknades helt i väster. Här hade den övre stenpackningen istället påförts ett 0,1 meter djupt lager med myllhaltig och grusig sand. Sannolikt har detta lager och det oregelbundna stenskiktet kastats upp på den ursprungliga stenpackningen från plundringsgropen i anläggningen mitt. Möjligen kan en del av den skärvade och skörbrända stenen härröra från de omgivande härdarna.

Plundringsgropen

Gropens utformning framgår tydligt av de korsande nord-syd och öst-västprofilerna (SE FIGUR 8 OCH 9, SAMT BILAGA 3, FIGUR 2 OCH 3). Mittgropen var vid mynningen ca 3 meter i diameter och relativt rund i formen. I höjd med den övre jordfyllda stenpackningen hade gropen en oval form med en största utbredning i nord-syd med ca 2,25 meter och en minsta utbredning i öst-väst om 1,46 meter. Det var från denna nivå som den egentliga genomgrävningen av stensättningens centrum utgick. De lösa jordmassor som låg väster om gropen och det överlagrande toppiga stenskiktet tolkas som uppkastade massor huvudsakligen från plundringsgropen. Gropens utbredning minskade med djupet och var vid genombrottet av bägge stenpackningarna 0,6 meter i nord-syd och 1,6 meter i öst-väst. Gropens botten låg på nivån 302,56 och var här ca 0,6 x 0,8 meter stor, med en konkav form. De östra kanterna var mycket

FIGUR 7. Stensättningen framrensad, skikt 3 i kvadrant 1 och 4, skikt 1 i kvadrant 2 och 3 (Dia nr 34).

FIGUR 8. Stensättningen framrensad i skikt 4 i kvadrant 1 och 4, samt med kompletterande centrumschakt. I kvadrant 2 och 3 är skikt 1. På bilden ses också plundringsgropen i mitten av graven tydligt (Dia nr 53).

FIGUR 9. N-S profil genom plundringsgropen i stensättningens mitt. Foto från öster (Dia nr 73).

branta medan den södra och framförallt den västra kanten hade en betydligt flackare lutning. Detta tolkas som att de lösa jord- och sandfraktionerna har kastats upp åt väster, medan stenmaterialet i gropen lagts på resterande yta runt gropen. Den flacka lutningen, de uppgrävda och nedrasade sandmassorna i västra kanten, samt de uppkastade sandmassorna väster därom visade att genomgrävningen av stensättningen sannolikt skett från detta håll.

I gropen påträffades ett bränt benfragment (F 5) och i de uppkastade sandmassorna väster om gropen och ovanpå den övre jordfyllda stenpackningen påträffades ett bit slagen flinta (F 6) som sannolikt kommer från anläggningens centrum. Dessa utgjorde, vid sidan om analysproverna, de enda tillvaratagna fynden från undersökningen.

Undersökningen visade att plundringsgropen var ca 1,7 meter djup och var grävd genom stensättningen och en dryg meter under anläggningens botten (SE FIGUR 9 OCH BILAGA 3, FIGUR 3). Beträffande undersökningens delmålsättning att klarlägga skadans omfattning och att finna eventuella rester efter gravgömmen, kunde konstateras att skadan var mycket omfattande. Det enda som återstod av en eventuell gravsättning var det brända benfragmentet. Det är naturligtvis omöjligt att säga när plundringsgropen grävts. Det kan ha skett under historisk tid, men förekomsten av skörbränd och skärvig sten kring gropen, ger en indikation på att plundringen kan ha skett redan under förhistorisk tid, då de omgivande härdarna sannolikt var synliga.

Härdarna

Runt stensättningen fanns tretton symmetriskt placerade härdar (se bilaga 3, figur 1). Härdarna gjorde ett mycket enhetligt och regelbundet intryck, avseende utformning, inbördes placering och placering i förhållande till stensättningen. Undersökningsområdet med stensättningen och de tretton härdarna låg på en avgränsad och plan mindre platta i krönläget på höjdryggen.

Härdarnas utformning var påfallande enhetlig. Samtliga härdar var runda och hade en mycket regelbunden utbredning som varierade från 1,5–1,7 meter i diameter. Några härdar kan dock ha haft en något större utbredning än vad dokumentationen visar, eftersom den övre delen i äldsta markytan i några fall kan ha rensats bort vid framprepareringen av härdarna. Samtliga härdar var nedgrävda genom den äldsta markytan och hade ett enhetligt djup om ca 0,2 meter. Härdbottnarna följde den naturliga marklutningen, som var lägst i undersökningsområdets norra del 302,93–303,03 (A2, A13, A14) och högst i den sydvästra delen 303,41–303,46 (A9–A11).

Övriga härdar hade en anläggningsbotten som varierade mellan 303,10–303,23 m.ö.h. Härdarna hade en fyllning av moig finsand med varierande inslag av sot, kolfragment och skörbräda stenar som omgav ett mer avgränsat brandlager med sot och kol.

FIGUR 10. Stensättningen framrensad i skikt 4 i alla fyra kvadranterna, samt med kompletterande centrumschakt (Dia nr 89).

Härdarna hade ett likformigt stenmaterial som varierade mellan 0,05–0,4 meter, som delvis var kraftigt brandpåverkat, sprucket, skörbränt och skärvtigt. Några härdar hade kvar vissa avgränsande kantstenar, men annars gav härdarna ett intryck av att vara raserade. Härdarna har överlagrats av ett lager moig fin sand enstaka grus och kolfragment, blekjordsskikt med sandig mylla och däröver ett vegetationsskikt. Under härdarna fanns endast naturligt avlagrade sand- och grusfraktioner. I några fall uppvisade de finkornigaste fraktionerna närmast härdbottnarna färgförändringar, troligen en följd av värmepåverkan eller effekter av genomsilning.

I anläggning nr 6 och nr 11 togs stratigrafiskt säkerställt kol tillvara för ^{14}C -analys, (F 11 och F 16). Kolproven analyserades år 1979 av Naturhistoriska riksmuseet med analysnummer St 7004 och St 7005 och gav en datering av anläggning nr 6 (härd 5) till BP 2020 \pm 95, korrigerad ålder BP 1990 \pm 95 (se bilaga 2, figur 1). Detta ger en datering till ca 400 f Kr–250 e Kr, kalibrerat 2 σ (bilaga 2, figur 3). Dateringen för anläggning nr 11 (härd 10) var BP 2065 \pm 90, korrigerad ålder BP 2050 \pm 90 (se bilaga 2, figur 1), vilket ger en datering till ca 360 f Kr–90 e Kr, kalibrerat 2 σ (bilaga 2, figur 4).

I förhållande till de utlagda profilerna i nord-syd och väst-öst genom undersökningsområdet återfanns tre härdar i respektive kvadrant nr 1, 2 och 4, medan fyra fanns i kvadrant nr 3. Det inbördes avståndet mellan härdarna centrumpunkter varierade från 3,5–3,9 meter, med en mindre avvikelse i den tredje kvadranten. Avståndet mellan härdarna i den tredje kvadranten varierade från 2,6–2,8 meter (se bilaga 3, figur 1).

Härdarnas närmsta anläggningskant i förhållande till stensättningens kantkedja varierade mellan 1,4–1,9 meter, där nio härdarna låg inom intervallet 1,5–1,7 meter från kantkedjan.

En jämförelse av avståndet mellan de olika härdarnas centrumpunkter i förhållande till stensättningens centrumpunkt visade på en mycket stor enhetlighet. Detta avstånd låg för tolv av de tretton härdarna inom intervallet 7,2–7,4 meter. Enda avvikelsen uppvisade härd nr 7 som låg på ett avstånd av 7,7 meter.

Anläggningssymmetrin mellan härdarna och mellan härdarna och stensättningen var påfallande. Det enda mindre undantaget fanns i den tredje kvadranten. Det kortare inbördes avstånden mellan härd nr 8–10 och nr 11–12 skall ses som en följd av att fyra härdar istället för tre härdar anlagts på samma sträcka som i de övriga kvadranterna. Denna form av asymmetri i en övrigt mycket regelbunden anläggning gav intryck att vara medvetet skapad.

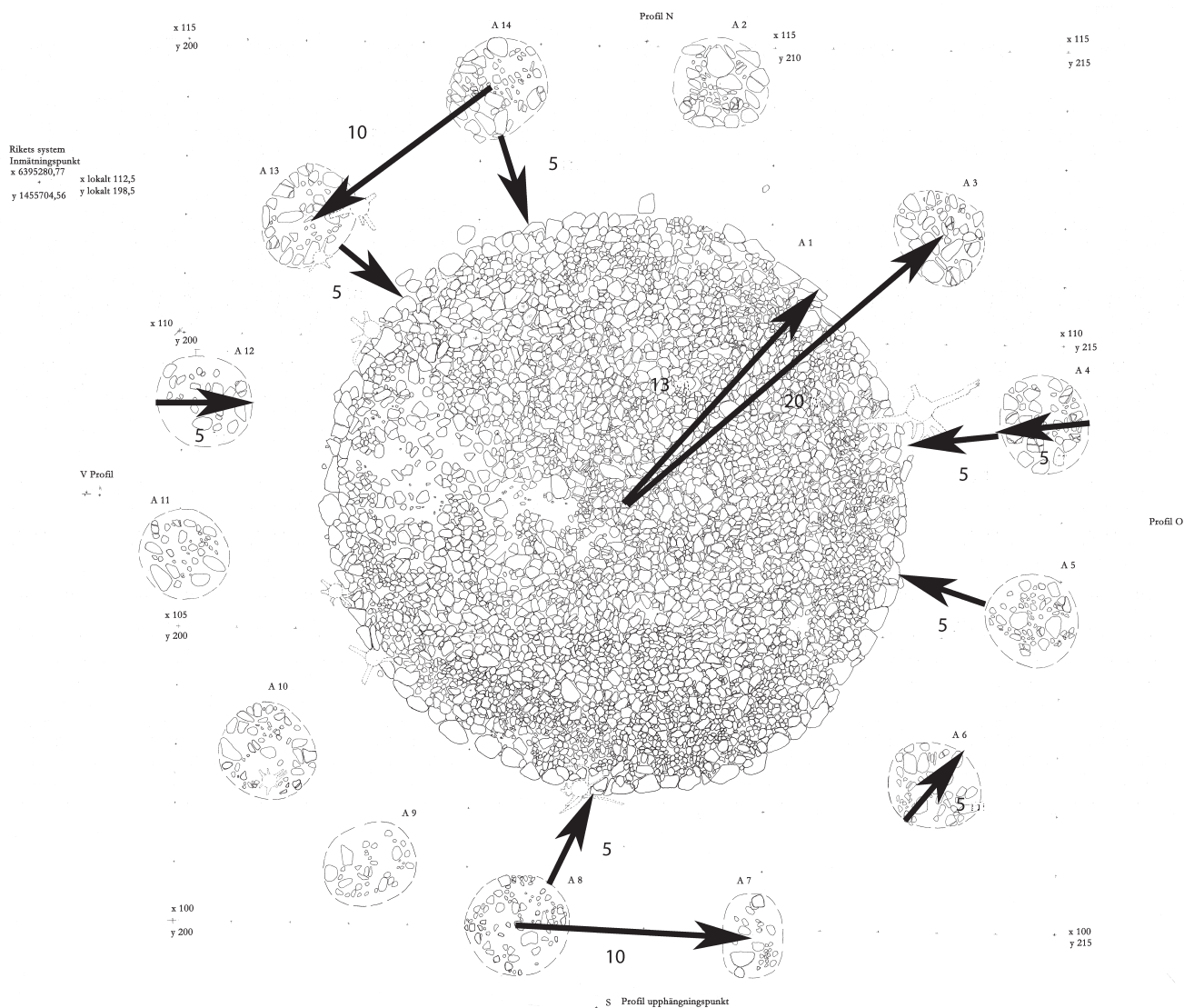
Symmetrin i anläggningssystemet kan också beskrivas i form av förhållandena mellan storleken (utbredning) på de olika anläggningarna och de inbördes avstånden mellan anläggningarna. Stensättningen hade en radie av 4,98 meter. Radien mellan stensättningens centrum och centrum till de tretton härdarna var ca 7,2–7,4 meter.

FIGUR 11. En av härdarna, anläggning 4 (Dia nr 108).

FIGUR 12. En av de omgivande härdarna, anläggning 14 (Dia nr 128).

FIGUR 13. Schematisk framställning över förhållandet mellan anläggningarna enligt tänkta måttenheter.

Avståndet mellan härdarnas centrumpunkter är 3,5–3,9, i medeltal ca 3,7 meter. Härdarnas diameter var ca 1,7 meter.

Om man utgår från en antagen måttenhet som motsvarar ca 37 cm, så består stensättningens radie av 13 sådana måttenheter, dvs 13×37 cm (4,81 m) och centrumavstånden (c/c) mellan stensättningen och de 13 härdarna uppgår till 20 måttenheter, dvs 20×37 cm (7,4 m). Centrumavstånden mellan härdarna uppgår till 10 måttenheter, dvs 10×37 cm (3,7 m). Avstånden mellan härdarnas ytterkanter och stensättningens kantkedja uppgår till 5 måttenheter, dvs 5×37 cm (1,85 m), liksom anläggningsdiametern för de tretton härdarna var 5 måttenheter, dvs 5×37 cm (1,85 m).

Vid en antagen måttenhet som motsvarar ca 37 cm, utgör talen 5-10-20-13 grundtalen i anläggningens symmetri, vilket möjligen kan tala för en samtidighet i anläggandet eller en samtidighet i det rituella nyttjandet av anläggningen. Två härdar, anläggning nr 6

(St 7004) och nr 11 (St 7005), har, som nämnts ovan, ^{14}C daterats till BP 2020±95, respektive BP 2065±90. Den korrigerade åldern var BP 1990±95, respektive BP 2050±90 (se bilaga 2, figur 1). Detta ger alltså dateringar till ca 400 f Kr–250 e Kr, respektive ca 360 f Kr–90 e Kr, bägge kalibrerade med 2σ (bilaga 2, figur 3 och 4). Dateringarna visar på en samtidighet i härdarnas användningsfas.

Även om kolprovet som togs ca 0,3 meter under stensättningen, anläggning nr 1, gav en datering till BP 1600±95, korrigerad ålder BP 1585±95 (240–640 e Kr, kalibrerat 2σ), så bör avvikelserna mot härdarnas datering inte överdrivas. Den senare dateringen skall ses utifrån en källkritisk försiktighet, då kolprovet inte direkt härrör från stensättningen, utan kan härstamma från naturliga processer.

Stensättningen och de regelbundet omgivande tretton härdarna bör ses som medveten anlagd, funktionell och brukad helhet. Vidare visar fornlämningen på en numerisk insikt och utvecklad kunskap i anläggandet och utformningen av gravanläggningen som kan ha varit rotad i traditionen. Detta kommer till uttryck i den medvetna placeringen på krönet av åsen och i det tekniskt noggranna och helt symmetriska uppförandet av gravanläggningen.

Stensättningen och de tretton härdarnas gruppering och orientering med jämn spridning inom väderstreckens kvadranter gör det tänkbart att anläggningen även kan ha haft någon form av kalendarisk funktion.

Stratigrafi

RAÄ 24 låg på en grusås där de ytligaste fraktionerna bestod av en blandning av grus och sand med varierande kornstorlekar. Fraktionerna blev allt finkornigare mot ytan och bestod överst av moig finsand.

Den äldsta markytan bestod också av moig finsand med enstaka inslag av grus och småsten. Detta lager tolkades inte som en avsatt markyta, utan som ett geologiskt bildat lager med inblandning av sot, kolfragment och ytligt och ställvis svagt myllhaltigt. Den äldsta markytan innehöll inga spår efter någon blekjordhorisont eller efter något omfattande vegetationsskikt. Ett sådant skikt kan ha tagits bort i samband med anläggandet av stensättningen. Detta förhållande gäller inom större delen av den ca 20 x 20 meter stora platån med stensättningen och de omgivande härdarna. Syftet med att ta bort en eventuell äldre markhorisont kan ha varit att skapa en så jämn anläggningsyta som möjligt, men också för att få tillgång till jordmassor som kunde användas som fyllning i anläggningens jordfyllda stenpackningar. Det var endast den äldsta marknivån en bit utanför stensättningen som var myllhaltig och innehöll spår efter växtdelar. Detta kan möjligen stödja att någon form av avbaning av den ursprungliga markytan skett i samband med anläggandet.

Härdarna och de lägre delarna av stensättningen överlagrades av ett lager upp till 0,1 meter djupt med moig myllhaltig fin sand med inslag av grus och kolfragment, samt ett tunt skikt med sandig mylla och vegetation.

Fynd

Vid undersökningen påträffades endast ett bränt ben (F 5) i sekundärt läge i plundringsgropen, samt en bit slagen flinta (F 6), även det i sekundärt läge i de uppkastade massorna från plundringsgropen. Övriga fyndnummer (F 1–F 4, samt F 7–F 19) avser kol som tillvaratogs i stensättningen och i samtliga härdar för provtagning.

Sammanfattning

Med anledning av utvidgad täktverksamhet inom fastigheten Hors Haga 1:3 i Nässjö kommun undersöktes RAÄ 24, Forserums socken, på uppdrag av Statens vägverk. Fornlämningen utgjordes av en stensättning, som låg i en miljö som var starkt påverkad av stora grustäkter. Stensättningen var dessutom skadad genom att en stor grop hade grävts genom anläggningen mitt. Undersökningens primära syfte var att noggrant dokumentera anläggningens konstruktion, bestämma skadans omfattning, ta prover för dateringar, bestämma stratigrafiska förhållande samt att finna rester efter en eventuell gravgömma.

Fornlämningen låg på krönet av en grusås i skogsmark som huvudsakligen var bevuxen med tall. Marken närmast fornlämningen var plan och bildade en mindre plåtå om ca 20 x 20 meter på nivån 303,53–303,81 m.ö.h. Undersökningen visade att stensättningen var uppbyggd av en jordfylld stenpackning i två skikt som begränsades av en kantkedja. Anläggningen var 9,96 meter i diameter och 0,65 meter hög. Anläggningens konstruktion präglades av en teknisk medvetenhet, ett omsorgsfullt och noggrant utförande. Stensättningens välvda profil hade åstadkommits genom att allt större stenar placerats i de jordfyllda stenpackningarna in mot anläggningens mitt. Kantkedjan var anmärkningsvärt jämn och regelbunden med jämnstora stenar. Genom anläggningens mitt hade grävts en ovalformad (2,25 x 1,46 meter) och 1,7 meter djup grop. Skadan var mycket omfattande och endast ett litet bränt benfragment (F 5) återstod av vad som kan ha varit en gravsättning. I schaktmassorna från gropen påträffades dessutom en bit slagen flinta (F 6).

Runt stensättningen fanns tretton symmetriskt placerade härdar. Härdarna gjorde ett mycket enhetligt och regelbundet intryck, avseende utformning, inbördes placering och placering i förhållande till stensättningen.

Härdarna var 1,5–1,7 meter i diameter och ca 0,2 meter djupa, med en fyllning av moig finsand med varierande inslag av sot, kolfragment och skörbräda stenar. I denna fanns mer avgränsade brandlager med sot och kol. Härdarna hade ett likformigt stenmaterial som varierade från 0,05–0,4 meter, som delvis var kraftigt brandpåverkat, sprucket, skörbränt och skärvigt. Några härdar hade kvar vissa avgränsande kantstenar, men annars gav härdarna ett intryck av att vara raserade.

Det inbördes avståndet mellan härdarnas centrumpunkter varierade med en mindre avvikelse från 3,5–3,9 meter och avståndet mellan de olika härdarnas centrumpunkter och stensättningens centrumpunkt visade på en mycket stor enhetlighet och låg med ett undantag inom intervallet 7,2–7,4 meter.

Anläggningssymmetrin mellan härdarna och mellan härdarna och stensättningen var påfallande och kan beskrivas utifrån en antagen måttenhet som motsvarar ca 37 cm och ett relativt förhållande mellan talen 5-10-13-20. Talet 13 avser antalet härdar och stensättningens radie, talet 5 avser härdarnas anläggningsdiameter och deras avstånd till kantkedjan, talet 10 avser avståndet mellan härdarnas centrumpunkter och talet 20 avser centrumavståndet mellan härdarna och stensättningen. Möjligen kan detta tala för en samtidighet i anläggandet eller en samtidighet i det rituella nyttjandet av anläggningen. Stensättningen och de tretton regelbundet omgivande härdarna bör därför ses som medveten anlagd, funktionell eller brukad helhet.

Stensättningen och de tretton härdarnas gruppering och orientering med öppningar i norr, söder och i väster, öster och jämna spridning inom väderstreckens kvadranter gör det sannolikt att anläggningen även kan ha haft någon form av kalendarisk funktion.

I anläggning nr 6 och nr 11 togs stratigrafiskt säkerställt kol tillvara för ¹⁴C-analys (F 11 och F 16). Kolproven analyserades år 1979 av Naturhistoriska riksmuseet med analysnummer St 7004 och St 7005 och gav en datering av anläggning nr 6 (hård 5) till BP 2020±95, korrigerad ålder BP 1990±95 (ca 400 f Kr–250 e Kr, kalibrerat 2 σ) och av anläggning nr 11 (hård 10) till BP 2065±90, korrigerad ålder BP 2050±90 (ca 360 f Kr–90 e Kr, kalibrerat 2 σ). Kolprovet från stensättningen, anläggning nr 1, gav en datering till BP 1600±95, korrigerad ålder BP 1585±95 (ca 240–640 e Kr, kalibrerat 2 σ). Anläggningarna kan alltså huvudsakligen dateras till äldre järnålder. Dock bör avvikelsen mellan stensättningens datering och härdarnas dateringar inte överdrivas. Den senare dateringen för provet från stensättningen skall ses utifrån en källkritisk försiktighet, då kolprovet inte direkt härrör från stensättningen, utan kan härstamma från naturliga processer.

Administrativa uppgifter

Riksantikvarieämbetets tillstånd:.....	343/76 den 11 februari 1976
Jönköpings läns museums dnr:.....	44/76 (jmf även dnr 91/76 och 1399/75)
Beställare:.....	Statens Vägverk, Vägförvaltningen i Jönköpings län
Rapportansvarig:.....	Tomas Areslätt & Rickard Wennerberg
Fältansvarig:.....	Tomas Areslätt
Fältpersonal:.....	Tomas Areslätt och Jan-Gunnar Lindgren, Jönköpings läns museum, samt grovarbetskraft från Vägverket
Teknisk inmätning:.....	Personal från Vägverket
Fältarbetstid:.....	1976-08-02–1976-09-10
Län:.....	Jönköpings län
Kommun:.....	Nässjö kommun
Socken:.....	Forserums socken
Församling.....	Forserums församling
Fastighetsbeteckning:.....	Horshaga 1:3
Belägenhet:.....	Ekonomiska kartans blad 6C 9e Forserum
Koordinater:.....	x 6395665 y 1421505
Koordinatsystem:.....	RT90 2,5 gon V
Höjd:.....	303,6–304,6 m.ö.h.
Höjdsystem:.....	RH70
Undersökningsyta:.....	625 m ² , varav 400 m ² intensivt
Fornlämningsnummer:.....	24, Forserums socken
Fornlämningstyp:.....	Stensättning, härdar
Tidsperiod:.....	Äldre järnålder
Dia nr:.....	1, 7, 13, 18, 32, 34, 53, 73, 89, 108, 128
Fynd nr:.....	1–19
Tidigare undersökningar:.....	Ej

Dokumentationsmaterialet förvaras i Jönköpings läns museums arkiv.

Referenser

Tryckta källor

- Ajneborn, B. 2006. *Forserum 7:1. Särskild utredning inför planerad utbyggnad av villaområde inom fastigheten Forserum 7:1*. Jönköpings läns museum, Arkeologisk rapport 2006:105. Jönköping.
- Engman, F. 1998. *Väg 851, Vägport Forserum*. Jönköpings läns museum, Arkeologisk rapport 1998:20. Jönköping.
- Engman, F. 2000a. *Tryggarp 1:7. Inventering och sökschaktsgrävning med anledning av industrietablering*. Jönköpings läns museum, Arkeologisk rapport 2000:9. Jönköping.
- Engman, F. 2000b. *Odling vid Avegöl och Arken. Arkeologisk utredning i samband med utvidgning av grustäkt inom fastigheterna Horshaga 3:4, 3:6 och 3:8*. Jönköpings läns museum, Arkeologisk rapport 2000:21. Jönköping.
- Engman, F. 2000c. *Forserum. Kulturhistorisk förstudie med anledning av framtida exploateringsområden inom Forserum*. Jönköpings läns museum, Arkeologisk rapport 2000:38. Jönköping.
- Engman, F. 2001. *Horshaga 3:6, 3:8, i samband med utvidgning av grus- och bergtäkt*. Jönköpings läns museum, Arkeologisk rapport 2001:42. Jönköping.
- Gustafsson, A. 1997. *Arkeologisk utredning. Tryggarp 1:7*. Jönköpings läns museum, Arkeologisk rapport 1997:5. Jönköping.
- Jansson, K. 1997. *Planerad ny väg väster om Forserums samhälle*. Jönköpings läns museum, Arkeologisk rapport 1997:3. Jönköping.
- Pagoldh, M. 1991. *Antikvarisk kontroll. Bråtamossen 1:5*. Jönköpings läns museum, Arkeologisk rapport 1991:32. Jönköping.
- Röjder, I. 2005. *Två dagar i Kohagen. Inför planerad bergtäkt på Runseryd 4:5*. Jönköpings läns museum, Arkeologisk rapport 2005:52. Jönköping.

Arkiv

- Jönköpings läns museums antikvarisk-topografiska arkiv.
Riksantikvarieämbetets fornminnesregister (FMIS).

Figurförteckning

Figur 1. Utdrag ur digitala fastighetskartan	4
Figur 2. Fornlämningsmiljön med befintlig grustäkt	5
Figur 3. Undersökningsområdet före undersökning	6
Figur 4. Undersökningsområdet före undersökning	6
Figur 5. Stensättningen anläggning 1 framrensad med frilagt översta skikt	8
Figur 6. Stensättningen (anläggning 1) framrensad	8
Figur 7. Stensättningen framrensad	9
Figur 8. Stensättningen framrensad	9
Figur 9. N-S profil genom plundringsgropen i stensättningens mitt	10
Figur 10. Stensättningen framrensad i skikt 4 i alla fyra kvadranterna	10
Figur 11. En av härdarna, anläggning 4	11
Figur 12. En av de omgivande härdarna, anläggning 14	11
Figur 13. Schematisk framställning över anläggningarnas inbördes lägen	12

Anläggningsbeskrivningar

JLM dnr 44/76

Anläggningsnr	Belägenhet	Typ	Beskrivning
A 1	x 6395275,50 y 1455714,50 Höjd 303,30–304,66 m.ö.h.	Stensättning	<p>Rund, 9,96 meter i diameter och 0,65 meter hög, uppbyggd av en jordblandad stenpackning i två skikt med 0,1-0,3, huvudsakligen 0,2 meter stora, rundade moränstenar. Fyllningen bestod av myllhaltig moig finsand. Anläggningen begränsades av en kantkedja bestående av ca 70 rektangulärt rundade 0,3-0,5 meter stora, väl lagda stenar. Stensättningen var delvis övertorvad. I mitten fanns en rund, 3 meter stor och 1,7 meter djup grop. Runtomkring denna fanns uppkastade schaktmassor från gropen. Stensättningen var bevuxen med sju träd i anslutning till kantkedjan, samt två mindre träd i stenpackningen och ett i mittgropen.</p> <p>Ca 0,3 meter under stensättningen togs ett kolprov (F 3) för ¹⁴C-analys från en 0,6 x 0,1 meter stor ansamling med sotig och kolhaltig finsand. Sot- och kolansamlingen utgjorde en klart avgränsad del inom ett moblandat lager med finsand, som överlagrades av den äldsta markytan. Kolprovet analyserades år 1979 av Naturhistoriska riksmuseet med analysnummer St 7003. Kolprovet har givit en ålder för kol- och sotkoncentrationen till BP 1600±95, korrigerad ålder BP 1585±95 (240-640 e Kr).</p>
A 2	x 6395282,64 y 1455716,06 Höjd 302,95–303,39 m.ö.h.	Härd (nr 1)	<p>Rund, ca 1,6 i diameter, nedgrävd till 0,2 meter och fylld med ett 0,2 meter tjockt lager med mörkgrå sotig sand täckt av 0,05-0,5 meter stora stenar. I härdens mitt fanns ett 0,7 meter stort brandlager med sot och kol överlagrat av stor mängd skörbrända stenar. Sandlagren under härdens visar spår av värmepåverkan och färgändring. Ur härdens brandlager togs kolprov (F 7) för ¹⁴C-analys.</p> <p>Fyra stenar som begränsar härdens i sydväst syns på tornfotobilden (neg 6:5).</p>
A 3	x 6395280,09 y 1455719,90 Höjd 303,20–303,62 m.ö.h.	Härd (nr 2)	<p>1,6 meter i diameter och 0,25 meter djup och täckt av en 0,1-0,2 meter hög och tät stenpackning med 0,05-0,3 meter stora stenar. Flera stenar var skörbrända och spräckta. Härdens saknade ett distinkt sot- och brandlager, men i den gråsvarta fyllningen av moig hård finsand fanns rikligt med kolfragment och enstaka småsten. I anläggningen togs tillvara kol för analys (F 8).</p>
A 4	x 6395276,97 y 1455721,68 Höjd 303,23–303,51 m.ö.h.	Härd (nr 3)	<p>Rund, ca 1,6 i diameter, nedgrävd till 0,2 meters djup med en fyllning av mörkgrå svagt sotig, moig finsand och täckt av 0,1-0,3 meter stora stenar. I fyllningens östra del fanns en sekundär, 0,2 meter djup och 0,8 meter stor nedgrävning med sot och kol, täckt av en stor mängd skörbrända och skärviga stenar. Denna nedgrävning utgör anläggningens sista eldplats. Ur härdens sot och kolfyllda nedgrävning togs kolprov (F 9) för ¹⁴C-analys.</p>
A 5	x 6395273,64 y 55721,45 Höjd 303,18–303,54 m.ö.h.	Härd (nr 4)	<p>Rund, 1,6 m meter i diameter och 0,2 meter djup med en fyllning av mörkgrå sotig moig finsand med kol. Mellan de täckande 0,05-0,35 meter stora stenarna fanns ett upp till 0,1 meter tjockt lager med sot och kol. I anläggningen fanns rikligt med skörbrända och skärviga stenar. I anläggningen togs tillvara kol för analys (F 10).</p>
A 6	x 6395270,79 y 1455719,95 Höjd 303,14–303,45 m.ö.h.	Härd (nr 5)	<p>Rund, 1,5 m meter i diameter, 0,2 meter djup och med 0,05-0,3 meter, företrädesvis 0,2 meter stora och kraftigt skörbrända stenar. Större delen anläggningen, ca 1,1 meter, bestod enbart av sot, kol och skörbrända stenar. Brandlagret omgavs av mörkgrå, sotig finsand med enstaka kolfragment ut mot anläggningens yttre begränsning. I anläggningen togs stratigrafiskt säkerställt kol tillvara för ¹⁴C-analys (F 11). Kolprovet analyserades år 1979 av Naturhistoriska riksmuseet med analysnummer St 7004. Kolprovet har givit en ålder för anläggningen till BP 2020±95, korrigerad ålder BP 1990±95 (400 f Kr-250 e Kr).</p> <p>Minst två av härdens övre stenar syns på tornfotobilden (neg 7:5).</p>

Anläggningsnr	Belägenhet	Typ	Beskrivning
A 7	x 6395268,15 y 1455716,85 Höjd 303,08–303,41 m.ö.h.	Härd (nr 6)	1,0 x 1,4 meter och nedgrävd till 0,2 meter och fylld med ett 0,2 meter tjockt lager med mörkgrå något myllhaltig, sotig finsand täckt av 0,05-0,4 meter stora stenar. I härdens mitt fanns ett 0,5 meter stort brandlager med sot och kol överlagrat av en stor mängd skörbrända stenar. Sandlagren under härden visar spår av värmepåverkan och färgändring. Ur härdens brandlager togs kolprov (F 12) för ¹⁴ C-analys. Minst nio av härdens övre stenar syns på tornfotobilden (neg 7:5) och minst tolv på neg 7:4.
A 8	x 6395268,30 y 1455712,83 Höjd 303,20–303,63 m.ö.h.	Härd (nr 7)	Rund, 1,7 m meter i diameter, nedgrävd till 0,2 meters djup med en fyllning av mörkgrå sotig moig finsand med kol, som var täckt av 0,05-0,3 meter, företrädesvis 0,15 meter stora och kraftigt skörbrända stenar. I anläggningen togs tillvara kol för analys (F 13). Någon enstaka sten syns på tornfotobilden (neg 7:4).
A 9	x 6395269,27 y 1455710,34 Höjd 303,46–303,78 m.ö.h.	Härd (nr 8)	1,4-1,6 m meter stor och 0,2 meter djup med en fyllning av mörkgrå sotig moig finsand med kol. Mellan de täckande 0,05-0,3 meter stora stenarna fanns ett upp till 0,1 meter tjockt lager med sot och kol, som täcktes av myllhaltig finsand med sot och kolfragment. I anläggningen fanns rikligt med skörbrända och skärviga stenar. Anläggningen var delvis väl avgränsad med tydliga kantstenar. I anläggningen togs tillvara kol för analys (F 14). Minst fem av härdens övre stenar syns på tornfotobilden (neg 5:4).
A 10	x 6395271,21 y 1455708,56 Höjd 303,48–303,83 m.ö.h.	Härd (nr 9)	Rund, 1,6 m meter i diameter och 0,2 meter djup med en fyllning av mörkgrå sotig moig finsand med kol och mindre sten. I anläggningens nordöstra del mellan de täckande 0,05-0,25 meter stora stenarna fanns ett 0,08 meter tjockt lager med sot och kol, som överlagrades av myllhaltig sotig finsand. I anläggningen västra del fanns enstaka koncentrationer med sot och kol. Norra delen av härden var väl avgränsad med tydliga kantstenar. I anläggningen fanns rikligt med skörbrända och skärviga stenar. I anläggningen togs tillvara kol för analys (F 15). Någon enstaka sten syns på tornfotobilden (neg 5:4).
A 11	x 6395274,54 y 1455707,10 Höjd 303,41–303,85 m.ö.h.	Härd (nr 10)	Rund, ca 1,5 meter i diameter, nedgrävd till 0,2 meter, fylld med ett 0,2 meter tjockt lager med mörkgrå sotig finsand med skörbränd sten och kolfragment och täckt av 0,05-0,35 stora stenar. I härdens mitt fanns ett 0,7 meter stort brandlager med sot och kol överlagrat av en stor mängd skörbrända stenar. I härdens mitt fanns ett mindre lager med hårt bränd lerig finsand. Härdens sydvästra del var väl avgränsad med tydliga större kantstenar. I anläggningen togs stratigrafiskt säkerställt kol tillvara för ¹⁴ C-analys (F 16). Kolprovet analyserades år 1979 av Naturhistoriska riksmuseet med analysnummer St 7005. Kolprovet har givit en ålder för anläggningen till BP 2065±90, korrigerad ålder BP 2050±90 (360 f Kr-90 e Kr). Någon enstaka sten syns på tornfotobilden (neg 5:94).
A 12	x 6395277,14 y 1455707,38 Höjd 303,15–303,65 m.ö.h.	Härd (nr 11)	Rund, ca 1,6 meter i diameter, nedgrävd till 0,3 meter och fylld med 0,1 meter tjockt lager med mörkgrå sotig finsand, som överlagrades av ett 0,7 meter stort brandlager med hårt packad sot och kol. Sandfyllning och brandlager var täckt med 0,05-0,35 meter stora stenar och med myllhaltig finsand med sot och kol. Brandlagret avgränsades i söder och i öster av större kantstenar. I södra delen var kantstenarna indragna ca 0,3 meter mot anläggningscentrum. Ur härdens brandlager togs kolprov (F 17) för ¹⁴ C-analys. Någon enstaka sten syns på tornfotobilden (neg 5:9).

Anläggningsnr	Belägenhet	Typ	Beskrivning
A 13	x 6395280,32 y 1455709,05 Höjd 303,03–303,40 m.ö.h.	Härd (nr 12)	Rund, ca 1,5–1,8 meter i diameter, nedgrävd till 0,2 meter, fylld med ett 0,15 meter tjockt lager med mörkgrå sotig finsand med skörbränd sten och kolfragment och täckt av 0,05-0,4 meter stora stenar. I härdens mitt fanns ett 0,6 meter stort brandlager med sot och kol överlagrat av en stor mängd skärbrända stenar. Härdens var väl avgränsad med tydliga större kantstenar och med en centralt brandlager. I anläggningen togs kol tillvara för ¹⁴ C-analys (F 18).
A 14	x 6395282,57 y 1455712,28 Höjd 302,93–303,33 m.ö.h.	Härd (nr 13)	Rund, ca 1,5–1,8 meter i diameter, nedgrävd till 0,2 meter, fylld med ett 0,2 meter tjockt lager med mörkgrå sotig finsand med skörbränd sten och kolfragment och täckt av 0,05-0,4 meter stora stenar. I härdens mitt fanns ett 0,5 meter stort brandlager med sot och kol överlagrat av stor mängd skärbrända stenar. I anläggningen togs kol tillvara för ¹⁴ C-analys (F 19).

¹⁴C-analyser
JLM dnr 44/76

24 10 73 1268/79

NATURHISTORISKA RIKSMUSEET
LABORATORIET FÖR ISOTOPGEOLOGI

Postadress: 104 05 Stockholm, Tel 08 - 15 02 40 ankn 149

Upplagsgivare: Riksmuseet, Att. D. Demell
 Adress: Jönköpings läns museum, Box 2133, 550 02 Jönköping

Kvot: KVHAA SGU SU

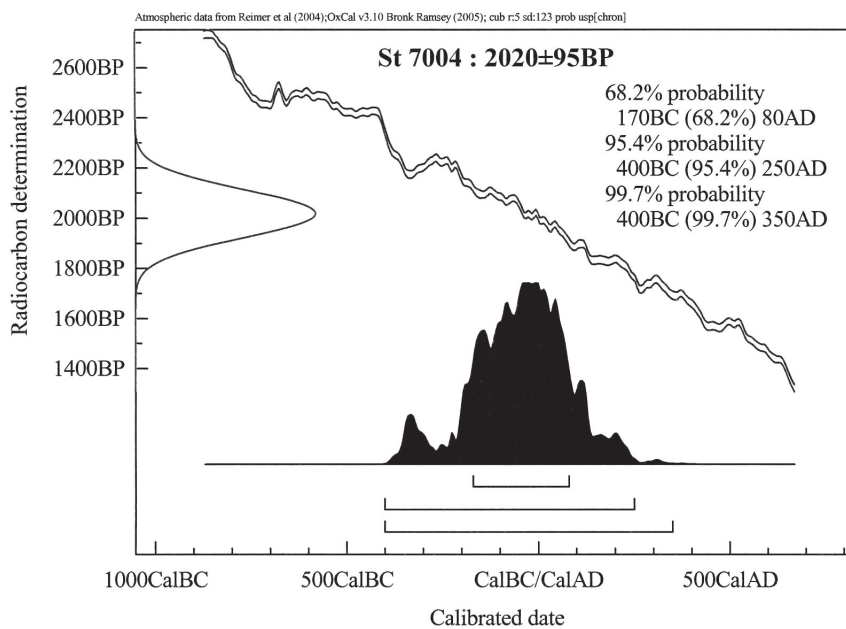
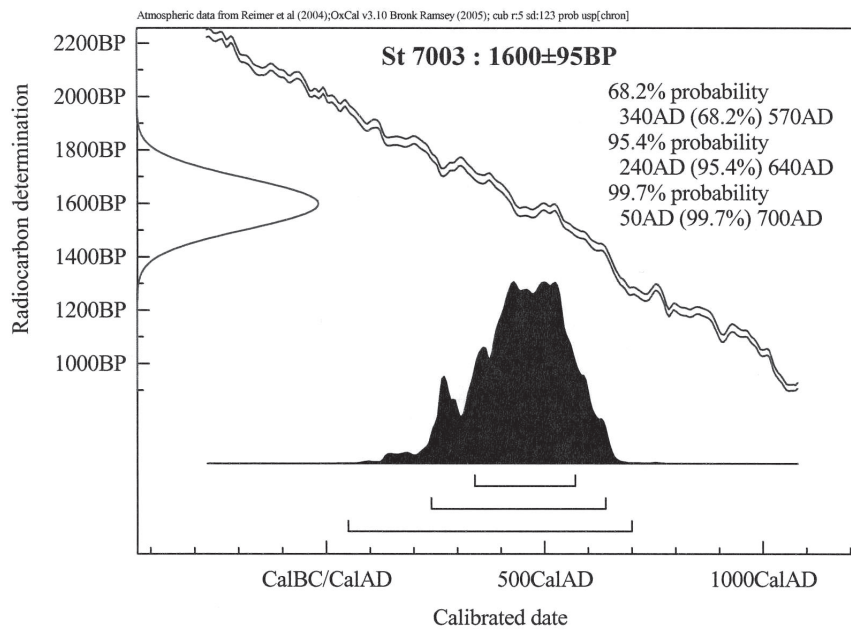
C 14 analysrapport prov St 7003-7005

Analysnummer	St 7003	St 7004	St 7005	St 7007
Beteckning	St 7003	St 7004	St 7005	St 7007
Material	träkol	träkol	träkol	sofsläck
Fyndplats	Forserum sn.	Forserum sn.	Forserum sn.	Barberyd sn.
Län	Jönköpings	Jönköpings	Jönköpings	Jönköpings
Latitud	57° 40,5'	57° 40,5'	57° 40,5'	57° 42,5'
Longitud (Greenwich el Sthlm)	14° 22,5'	14° 22,5'	14° 22,5'	14° 35,6'
Ålder BP	1600 ± 95	2020 ± 95	2065 ± 90	3825 ± 140
δ ¹³ C ‰	-25,9 ± 0,5	-26,9 ± 0,5	-25,6 ± 0,5	-30,5 ± 2
Ålder BP korrigerad för det angivna δ ¹³ C värdet	1585 ± 95	1990 ± 95	2050 ± 90	3610 ± 140
Anmärkning				i centrum

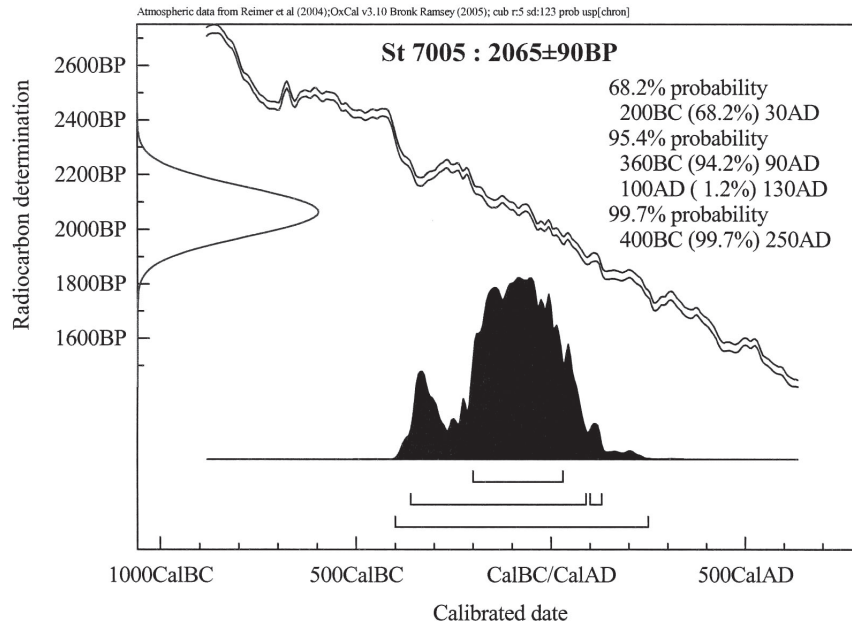
Vid beräkning av åldern har en halveringstid av 5568 ± 30 år använts. Osäkerheten angiven som standarddeviationen 1 σ. Åldern BP anger år före 1950.
 Vid publicering av analysdata skall referens göras till laboratoriet för isotopgeologi, analysnumret enligt ovan samt till eventuell tidigare publicering i Radiocarbon.

Stockholm den 15/10 1979
 Eric Wellin

FIGUR 1. Analysrapport från Naturhistoriska riksmuseet daterat 18 oktober 1979. Proven St 7003-7005 angivna i de tre första kolumnerna.

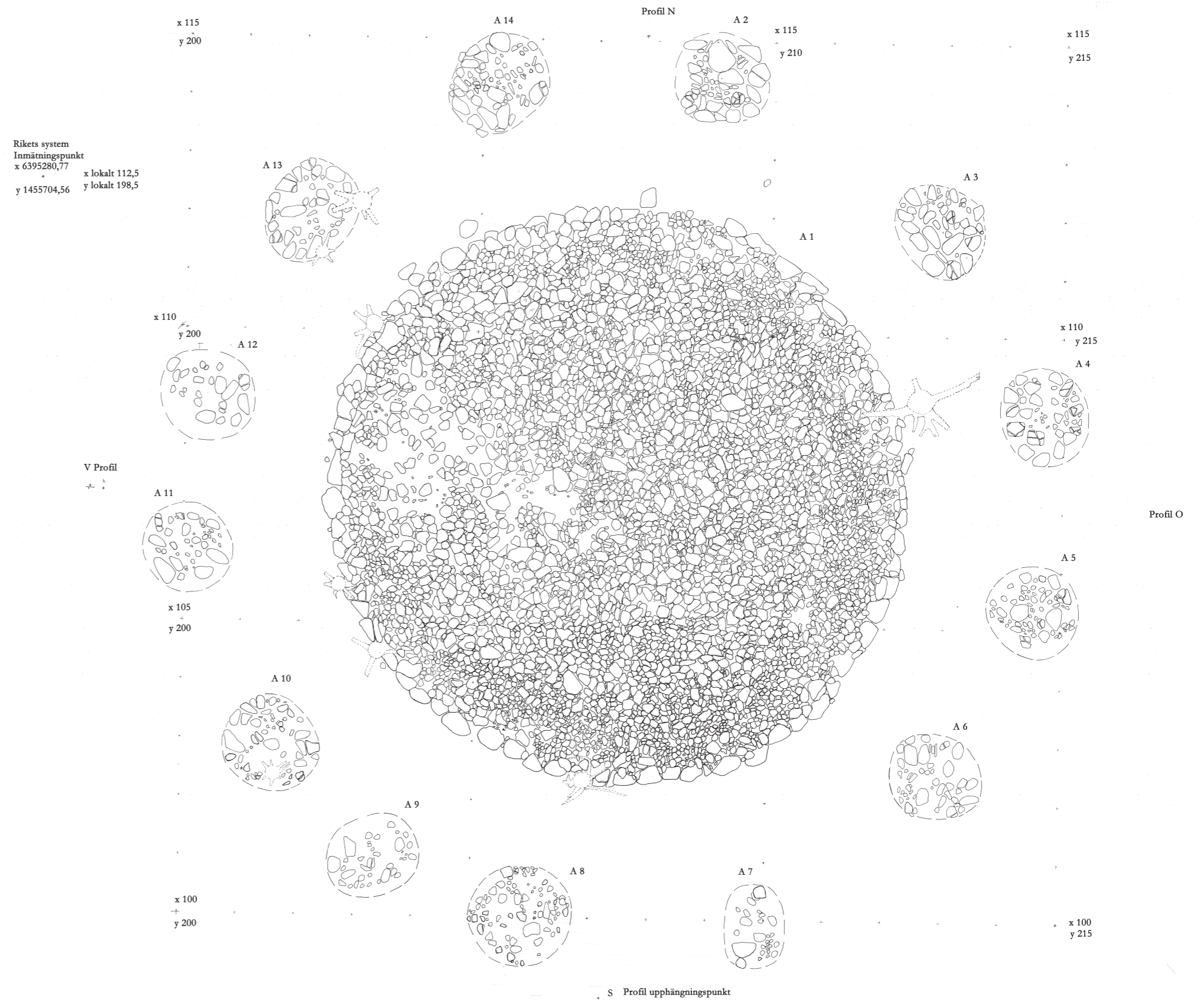
FIGUR 2 OCH 3. Överst kalibrering av provet St 7003. Kalibreringen visade på en datering av provet till 240–640 e Kr med 2 σ . Underst kalibrering av provet St 7004, vilken visade på en datering av provet till 400 f Kr–250 e Kr med 2 σ . Kalibreringarna är gjorda med OxCal av Rickard Wennerberg.

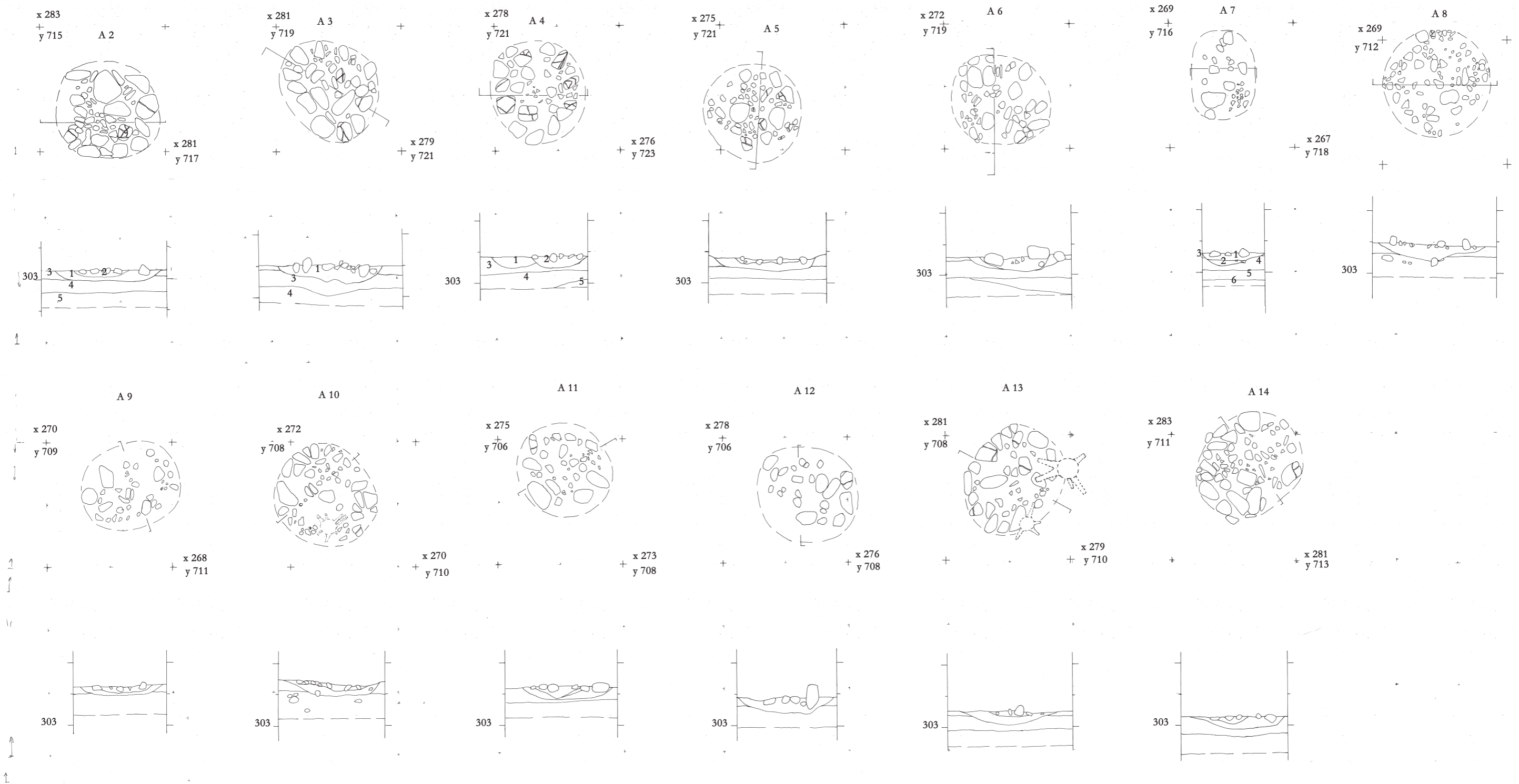
FIGUR 4. Kalibrering av provet St 7005. Kalibreringen är gjord med OxCal och visade på en datering av provet till 360 f Kr–90 e Kr med 2 σ . Kalibrering av Rickard Wennerberg.

Plan- och profilritningar

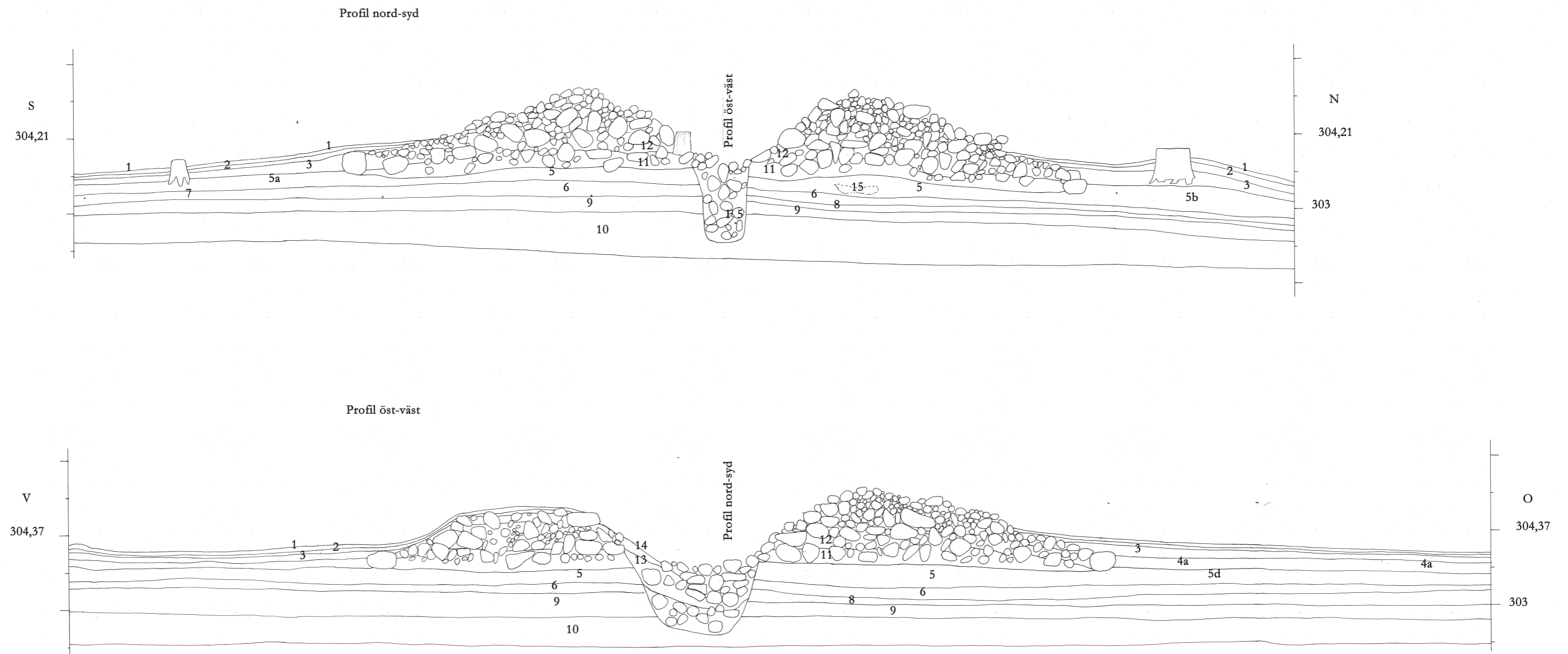
JLM dnr 44/76

FIGUR 1. Plan över anläggningarna med stensättningen, anläggning 1, omgiven av de tretton hårdarna. Planen upprättad av Tomas Areslätt i augusti-september 1976, samt därefter renritad. Något bearbetade vid rapportsammanställningen. Fri skala.

FIGUR 2. Plan- och profilritningar av anläggning 2–14, de tretton hårdarna. Upprättade av Tomas Areslätt i september 1976, samt därefter renritade. Något bearbetade vid rapportsammanställningen. Fri skala.

FIGUR 3. Profiliritningar genom stensättningen, anläggning 1. Den översta visar den nord-sydliga profilen från öster. Nedersta visar profilen i öst-västlig riktning från söder. Upprättade av Tomas Areslätt i september 1976, samt därefter renritade. Något bearbetade vid rapportsammanställningen. Fri skala.

Lagerbeskrivningar till profiler

JLM dnr 44/76

Anläggningsnr	Belägenhet	Typ	Lagerbeskrivning
A 1	x 6395275,50 y 1455714,50 Höjd 303,30–304,66 m.ö.h.	Stensättning	<p>Nord - Syd och Öst - Väst profil (se bilaga 3, figur 3)</p> <p>recenta lager</p> <ol style="list-style-type: none"> 1 Vegetationsskikt 2 Sandig mylla (blekjord) 3 Mörkgrå myllhaltig fin sand 4 Brun hård moig fin sand enstaka grus och kolfragment 4 a Gråbrun fläckig moig fin sand enstaka småsten och kolfragment <p>äldsta markyta</p> <ol style="list-style-type: none"> 5 Gulbrun hård moig fin sand med kolfragment och enstaka grus (äldsta markyta) S 5a Ljust gråbrun hård moig fin sand med kolfragment och enstaka grus (äldsta markyta utanför stensättningen) N 5b som 5 men med mer växtdelar och rötter (äldsta markyta utanför stensättningen) V 5c som 5 men grusigare (markyta utanför stensättningen) Ö 5d som 5 gulbrun moig sand enstaka grus (markyta utanför stensättningen) Vv 5e som 5 men grusigare och sandigare (gråbrun grusig sand) <p>geologiska lager</p> <ol style="list-style-type: none"> 6 Hård ljusbrun fingrusig fin sand (högsta sterila nivå) 7 Brunt sandigt grus 8 Brun fingrusig sand 9 Brun fingrusig grov sand 10 Gråbrun grovsandigt grus med småsten <p>konstruktionen</p> <ol style="list-style-type: none"> 11 Mörkgrå hård myllhaltig fin sand och mo (Undre jordblandad stenpackning) 12 Brun hård (myllhaltig) finsandig mo enstaka kolfragment (övre stenpackning) 13 Omgrävda fraktioner av Brun lös grov-fin sand småsten (uppgrävda lager från gropen) 14 Omgrävda fraktioner av Gulbrun moig fin sand fint grus, småsten, kolfragment (uppgrävda lager från gropen) 15 Sot och kol med finsand
A 2	x 6395282,64 y 1455716,06 Höjd 302,95–303,39 m.ö.h.	Hård (nr 1)	<p>rund ca 1,6 i diameter nedgrävd till 0,2 meter (se bilaga 3, figur 2)</p> <ol style="list-style-type: none"> 1 Mörkgrå sotig sand 2 Svart sotig fin sand, kolfragment och skörbränd sten (brandlager) 3 Gulbrun moig fin sand (äldsta markyta) 4 Brun grov sand (steril nivå) 5 Brun grov sand enstaka småsten
A 3	x 6395280,09 y 1455719,90 Höjd 303,20–303,62 m.ö.h.	Hård (nr 2)	<p>1,6 meter i diameter och 0,25 meter djup</p> <ol style="list-style-type: none"> 1 Mörkgrå moig hård fin sand med kolfragment och enstaka skörbränd sten 2 Gulbrun hård moig fin sand enstaka småsten (äldsta markyta) 3 Brun fingrusig grov sand (steril nivå) 4 Brunt sandigt fint grus

Anläggningsnr	Belägenhet	Typ	Lagerbeskrivning
A 4	x 6395276,97 y 1455721,68 Höjd 303,23–303,51 m.ö.h.	Härd (nr 3)	rund ca 1,6 i diameter nedgrävd till 0,2 meters djup 1 Mörkgrå svagt sotig, moig finsand 2 Sot, kol och skörbränd sten (brandlager) 3 Gulbrun hård moig finsand enstaka småsten (äldsta markyta) 4 Brun grov sand (steril nivå) 5 Gulbrunt sandigt fint grus
A 5	x 6395273,64 y 55721,45 Höjd 303,18–303,54 m.ö.h.	Härd (nr 4)	rund 1,6 m meter i diameter och 0,2 meter djup 1 Mörkgrå sotig moig finsand med kolfragment och skörbränd sten 2 Sot och kol och skörbränd sten (brandlager) 3 Gulbrun hård moig finsand (äldsta markyta) 4 Brun hård sand (steril nivå) 5 Gulbrunt sandigt fint grus
A 6	x 6395270,79 y 1455719,95 Höjd 303,14–303,45 m.ö.h.	Härd (nr 5)	rund 1,5 m meter i diameter, 0,2 meter djup 1 Mörkgrå sotig moig fin sand med kolfragment och skörbränd sten 2 Sot och kol och skörbränd sten (brandlager) 3 Gulbrun hård moig fin sand (äldsta markyta) 4 Brun hård sand (steril nivå) 5 Ljusbrun hård fin sand 6 Gulbrun fingrusig sand
A 7	x 6395268,15 y 1455716,85 Höjd 303,08–303,41 m.ö.h.	Härd (nr 6)	1,0 x 1,4 meter och nedgrävd till 0,2 meter 1 Mörkgrå sotig moig finsand med kolfragment och skörbränd sten 2 Sot och kol och skörbränd sten (brandlager) 3 Svagt myllhaltig gulbrun moig fin sand med (äldsta markyta) 4 Ljusbrun hård fingrusig fin sand (steril nivå) 5 Brun hård sand 6 Gulbrunt sandigt fint grus
A 8	x 6395268,30 y 1455712,83 Höjd 303,20–303,63 m.ö.h.	Härd (nr 7)	rund 1,7 m meter i diameter, nedgrävd till 0,2 meters djup 1 Mörkgrå sotig moig finsand med kolfragment och skörbränd sten 2 Gulbrun hård sand (äldsta markyta) 3 Gulbrunt grovsandigt fint grus (steril nivå)
A 9	x 6395269,27 y 1455710,34 Höjd 303,46–303,78 m.ö.h.	Härd (nr 8)	1,4 -1,6 m meter stor och 0,2 meter djup 1 Mörkgrå sotig moig finsand med kolfragment och skörbränd sten 2 Sot och kol och skörbränd sten (brandlager) 3 Gråbrun hård moig sand (äldsta markyta) 4 Gulbrunt sandigt fint grus (steril nivå)
A 10	x 6395271,21 y 1455708,56 Höjd 303,48–303,83 m.ö.h.	Härd (nr 9)	rund 1,6 m meter i diameter och 0,2 meter djup med en fyllning av mörkgrå sotig moig finsand 1 Mörkgrå sotig moig finsand med kolfragment och skörbränd sten 2 Sot och kol och skörbränd sten (brandlager) 3 Gulbrun hård moig fin sand (äldsta markyta) 4 Gulbrunt sandigt fint grus (steril nivå)
A 11	x 6395274,54 y 1455707,10 Höjd 303,41–303,85 m.ö.h.	Härd (nr 10)	rund ca 1,5 meter i diameter nedgrävd till 0,2 meter, 1 Mörkgrå sotig moig fin sand med kolfragment och skörbränd sten 2 Sot och kol och skörbränd sten (brandlager) 3 Rödbränd sotig lerig fin sand med kol och sot 4 Gulbrun moig sand (äldsta markyta) 5 Gulbrunt sandigt fint grus (steril nivå)
A 12	x 6395277,14 y 1455707,38 Höjd 303,15–303,65 m.ö.h.	Härd (nr 11)	rund ca 1,6 meter i diameter nedgrävd till 0,3 meter 1 Mörkgrå sotig moig fin sand med kolfragment och skörbränd sten 2 Sot och kol, fin sand och skörbränd sten (brandlager) 3 Gråbrun myllblandad sotig fin sand med kolfragment (påfört ovan härden) 4 Gulbrun hård grovsandig fin sand (äldsta markyta) 5 Gulbrun hård fingrusig sand enstaka småsten (steril nivå)

Anläggningsnr	Belägenhet	Typ	Lagerbeskrivning
A 13	x 6395280,32 y 1455709,05 Höjd 303,03–303,40 m.ö.h.	Härd (nr 12)	rund ca 1,5 –1,8 meter i diameter nedgrävd till 0,2 meter 1 Mörkgrå sotig moig finsand med kolfragment och skörbränd sten 2 Sot och kol och skörbränd sten (brandlager) 3 Gulbrun moig fin sand (äldsta markyta) 4 Brun grusig sand (steril nivå) 5 Brun sandigt grus enstaka småsten
A 14	x 6395282,57 y 1455712,28 Höjd 302,93–303,33 m.ö.h.	Härd (nr 13)	rund ca 1,5 –1,8 meter i diameter nedgrävd till 0,2 meter 1 Mörkgrå sotig moig finsand med kolfragment och skörbränd sten 2 Sot och kol och skörbränd sten (brandlager) 3 Gulbrun moig finsand enstaka småsten (äldsta markyta) 4 Brun grusig sand (steril nivå)

Jönköpings läns museum undersökte sensommaren 1976 en tio meter stor och 0,65 meter hög stensättning inom fastigheten Horshaga 1:3 utanför Forserum i Nässjö kommun. Stensättningen, benämnd RAÄ 24, Forserums socken, hotades av utvidgandet av en närliggande grustäkt. Stensättningen låg på en mindre platå på krönet av en grusås och omgavs av tallskog.

Undersökningen kunde visa att stensättningen var mycket omsorgsfullt och noggrant uppförd med en jordfylld stenpackning i två skikt och begränsad av en kantkedja. Denna var mycket jämn och regelbunden och byggd av jämnstora stenar.

Stensättningen hade sedan tidigare en stor plundringsskara i mitten. Denna var närmare 1,7 meter djup och av den möjliga gravsättningen återstod endast ett bränt ben. I schaktmassorna från gropen påträffades dessutom en bit slagen flinta. Dessa var undersökningens enda fynd.

Stensättningen omgavs av tretton raserade härdar. Dessa var symmetriskt placerade och gav ett mycket enhetligt och regelbundet intryck, vad gällde utformningen, deras inbördes placering, samt placeringarna i förhållande till stensättningen.

Detta kan möjligen visa på en samtidighet i anläggandet eller en samtidighet i det rituella nyttjandet av anläggningen. Stensättningen samt de tretton regelbundet omgivande härdarna bör därför ses som medveten anlagd, funktionell eller brukad helhet.

¹⁴C-analyser av kolprover från stensättningen och två av härdarna gav dateringar till ca 240–640 e Kr för stensättningen, respektive ca 400 f Kr–250 e Kr och ca 360 f Kr–90 e Kr för härdarna. Anläggningarna kan alltså i huvudsak dateras till äldre järnålder.